

Likovne tehnike u predškolskoj ustanovi

Kos, Lea

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:156234>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-03**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

LEA KOS

LIKOVNE TEHNIKE U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI

Završni rad

Pula, 2021.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

LEA KOS

LIKOVNE TEHNIKE U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI

Završni rad

JMBAG: 0303084232, izvanredni student

Studijski smjer: Predškolski odgoj

Predmet: Metodika likovne kulture

Znanstveno područje: Umjetničko područje

Znanstveno polje: Likovna umjetnost

Znanstvena grana: Likovna pedagogija

Mentorica: doc. art. Breza Žižović

Pula, 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Lea Kos, kandidat za prvostupnicu predškolskog odgoja ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, Lea Kos dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Likovne tehnike u predškolskoj ustanovi“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

Sadržaj

1. UVOD	1
2. DJEČJE STVARALAŠTVO	2
3. LIKOVNE TEHNIKE	3
3.1. CRTAČKE TEHNIKE	3
3.1.1. Olovka.....	3
3.1.2. Kreda	4
3.1.3. Ugljen.....	4
3.1.4. Kemijska olovka	5
3.1.5. Flomaster	6
3.1.6. Tuš.....	6
3.2. SLIKARSKE TEHNIKE	7
3.2.1. Pastel	7
3.2.2. Akvarel.....	8
3.2.3. Gvaš	8
3.2.4. Tempera.....	10
3.2.5. Ulje.....	10
3.2.6. Kolaž.....	10
3.2.7. Freska.....	11
3.2.8. Mozaik.....	11
3.2.9. Vitraj.....	13
3.2.10. Tapiserija	13
3.2.11. Batik.....	13
3.3. GRAFIČKE TEHNIKE.....	14
3.3.1. Tehnike visokog tiska.....	14
3.3.2. Tehnike dubokog tiska	16
3.3.3. Tehnike plošnog tiska	18
3.3.4. Tehnike protisnog/propusnog tiska	20
3.4. TEHNIKE PROSTORNO-PLASTIČNOG OBLIKOVANJA	20
3.4.1. Glina	21
3.4.2. Glinamol.....	21
3.4.3. Plastelin	22
3.4.4. Kamen.....	22
3.4.5. Gips	23
3.4.6. Drvo	23

3.4.7. Žica	23
3.4.8. Lim, aluminijska i bakrena folija	23
3.4.9. Papir-plastika	24
3.4.10. Kaširana papir-plastika	25
3.4.11. Rad na ostalim materijalima	25
4. LIKOVNE TEHNIKE U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI	26
4.1. Crtačke tehnike u predškolskoj ustanovi	26
4.2. Slikarske tehnike u predškolskoj ustanovi	30
4.3. Kombinirane tehnike u predškolskoj ustanovi.....	33
4.4. Grafičke tehnike u predškolskoj ustanovi	35
4.5. Kiparske tehnike u predškolskoj ustanovi.....	38
5. KOMBINIRANA TEHNIKA U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI – AKTIVNOST	43
5.1. Priprema za likovnu aktivnost	43
5.2. Dječji radovi.....	48
6. ZAKLJUČAK.....	57
7. LITERATURA	58
SAŽETAK	63

1. UVOD

Djeca stvaraju od najranije dobi. Stvarajući likovni rad komuniciraju s okolinom dok još nisu sposobni govoriti. Na likovnim radovima možemo prepoznati njihove želje, potrebe i osjećaje. Izražavanje djeca obično započinju spontano, potaknuti vlastitom unutarnjom potrebom za istraživanjem. Poznata Picassova izreka „*Sva su djeca umjetnici. Problem je u tome kako da ostanu umjetnici i onda kada odrastu. Kao dijete sam crtao kao Raphael, no kada sam odrastao trebao mi je cijeli život da ponovno počnem crtati kao dijete.*“ (Slunjski, 2013:49) odnosi se upravo na tu spontanost i iskrenost koja odiše u dječjim radovima, a koja se nažalost tijekom odrastanja izgubi. Kako bi se što duže očuvala, važno je djetetu omogućiti samostalno istraživanje i eksperimentiranje s raznim materijalima i načinima stvaranja, od konvencionalnih prema nekonvencionalnim.

Djeci tijekom stvaranja ne smijemo nametati vlastito mišljenje, uplitati se u njihov rad i nuditi im gotove šablone već im trebamo osigurati slobodu izražavanja. Odabir likovne tehnike u izričaju određenog motiva ovisi o likovnom jeziku. Zbog toga je važno poznavati likovni jezik, likovne tehnike i materijale.

Ovaj završni rad sadrži sedam poglavlja. Na samom početku čitatelji se uvode u temu rada. U drugom poglavlju ukratko je opisano dječje likovno stvaralaštvo. Treće poglavlje sadrži teorijske definicije i razlike između likovnih tehnika. Likovne tehnike koje se koriste u predškolskoj ustanovi uz primjere dječjih radova nalaze se u četvrtom poglavlju, nakon kojega slijedi aktivnost provedena u *DV Opatija* u kojoj je korištena kombinirana tehnika flomaster-akvarel. Na kraju rada nalazi se zaključak, popis literature i priloga te sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

2. DJEČJE STVARALAŠTVO

Stvarajući likovne radove, djeca progovaraju o svojim osjećajima i potrebama. Prilikom stvaranja dijete spaja vanjski, realistični svijet sa svojim unutarnjim, svijetom mašte. Slunjski (2013.) ističe da je likovni jezik djece vrlo važan, njime izražavaju ono što ne mogu izraziti na neki drugi način. Sam proces stvaranja je bitan, naglasak je na načinu na koji je dijete razmišljalo, kako se osjećalo, kako je svoja iskustva i doživljaje stvaralački prerađivalo i istraživalo. Slunjski (2013.) nam govori kako je možda taj proces važniji od rezultata.

Djetetu je likovna aktivnost igra. Herceg i sur. (2010.) ističu da je igra način na koji dijete uči, kroz zabavu upoznaje svijet oko sebe, razvija različite sposobnosti, vještine i stavove te je bitan čimbenik u poticanju dječjeg stvaralaštva. Ono se potiče svakodnevnim pristupom i dostupnošću likovnih materijala. Potrebno je omogućiti samostalno istraživanje, eksperimentiranje i korištenje različitog materijala i tehnika. Sloboda izražavanja utječe na djetetov cjelovit razvoj – razvoj govora, spoznajni razvoj, tjelesni, socijalni i kognitivni razvoj. S obzirom na to da se djeca rađaju sa sposobnošću i potencijalom za stvaralaštvo, na odgojiteljima i roditeljima jest da to pravovremeno potiču kako bi djeca dosegla puni potencijal. Odgojitelji često djeci nameću vlastito viđenje stvarnosti te imaju nerealna očekivanja od djece, čime ometaju dječje likovno stvaralaštvo. Također, raznorazne šablone i bojanke oblici su ometanja. Neometana likovna djela iskrena su i spontana, nema laži i izmišljanja, dijete daje svoj stav prema onom što izražava (Grgurić i Jakubin, 1996.).

Balić-Šimrak (2010.) u radu s djecom likovne aktivnosti dijeli na one u kojima dijete samostalno i na spontan način započinje s likovnim izražavanjem birajući sredstvo koje mu je u blizini te aktivnosti koje planira i provodi odgojitelj s nekim ciljem i zadatkom.

U neplaniranim i slobodnim aktivnostima dijete samo odabire likovnu tehniku, a u planiranim odgojitelj. Prilikom planiranja likovne aktivnosti odgojitelj treba unaprijed odabrati likovnu tehniku s obzirom na likovni jezik zadanog motiva te je zbog toga važno da izuzetno dobro poznaje likovne tehnike.

3. LIKOVNE TEHNIKE

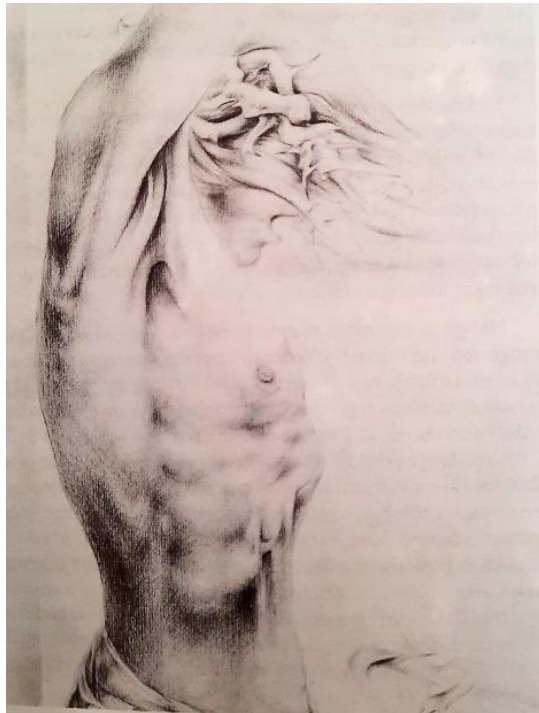
Pod likovnim tehnikama podrazumijevamo sve materijale i načine kojima se umjetnik koristi kako bi oblikovao svoje likovno djelo. Prema području rada razlikujemo tehnike plošnog oblikovanja (crtačke, slikarske i grafičke tehnike) i tehnike prostorno-plastičnog oblikovanja (kiparske).

3.1. CRTAČKE TEHNIKE

Crtačke tehnike mogu se podijeliti na suhe i mokre. Suhe tehnike su: olovka, kreda, ugljen i kemijska olovka, a mokre: flomaster te sve tehnike rada tušem i ostalim tekućim sredstvima.

3.1.1. Olovka

Razlikujemo tri vrste olovaka: tvrde, srednje tvrde i mekane olovke. Podloga za crtanje olovkom mogu biti različite vrste papira. Jakubin (1999.) navodi kako poznavanje vrste olovaka i papira, njihovih mogućnosti i likovno-tehničkih karakteristika pomažu ostvarenju uspješnih crteža.

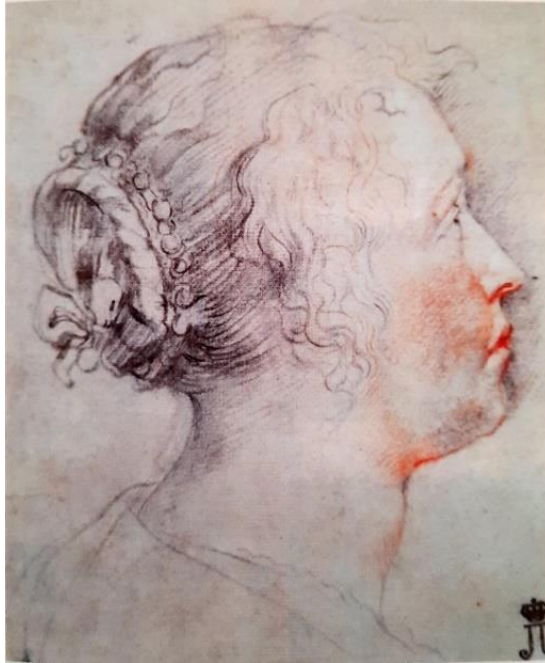

Slika 1. Dimitrije Popović: Raspeće, olovka

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 148

3.1.2. Kreda

Kreda povezuje olovku i ugljen. Karakteristika krede je da zbog svoje tvrdoće ima mogućnost korištenja za crtanje vrškom te plošno kada je polegnuta (Tanay i Kučina, 1995.), čime se dobiva niz grafičkih vrijednosti i tonskih gradacija linije i plohe.

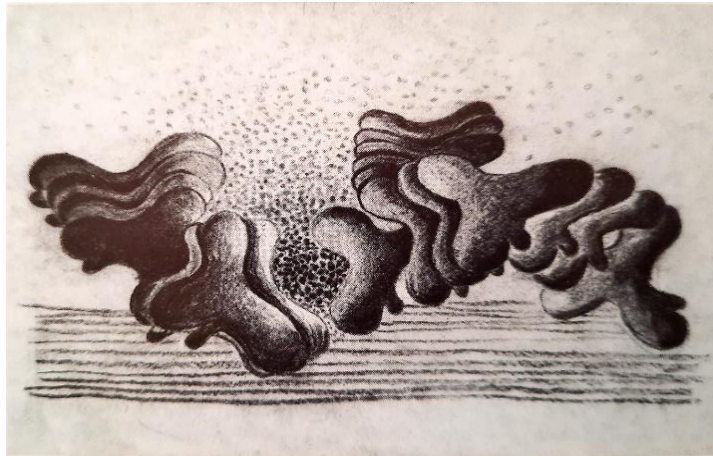

Slika 2. Peter Paul Rubens: Glava djevojke, crna i crvena kreda

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 149

3.1.3. Ugljen

Osnovna karakteristika ugljena jest njegova mekoća koja se u radovima očituje u izvanrednoj mekoći prašnjavih tonova. Ugljen omogućuje crtanje različitim debljinama i intenzitetom crta, ovisno o položaju ruke.

Slika 3. Studentski rad, tonska modelacija, ugljen

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 150

3.1.4. Kemijska olovka

Kemijske olovke i flomasteri spadaju u grafičko-slikarske materijale. Kemijska olovka ostavlja tanak, jednoličan trag. Jačinom pritiska o podlogu mogu se gradirati linije kojima se može sjenčati i postizati niz tonskih vrijednosti i time ostvariti privid plastičnosti oblika (Jakubin, 1999.).

Slika 4. Mladen Veža: Ilustracija uz pjesmu, kemijska olovka

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 153

3.1.5. Flomaster

Flomasteri se za razliku od prethodnih crtačkih tehnika proizvode u svim bojama i nijansama. Svaki flomaster ima određenu debljinu te se njime ne mogu izvlačiti linije različitih debljina. Vrlo se uspješno primjenjuju u području dekorativnog oblikovanja čemu pridonose njihovi koloristički efekti i jednostavnost rukovanja (Jakubin, 1999.).

Slika 5. Rajska ptica, flomasteri u boji (11 g.)

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 154

3.1.6. Tuš

Najčešće se upotrebljava crni tuš prilikom crtanja, ali postoje i tuševi u boji. Razlikujemo nekoliko pomagala za crtanje tušem: *tuš-pero* (metalno ili ptičje pero), *tuš-drvce*, *tuš-kist* i *lavirani tuš* (na mokroj ili suhoj podlozi).

Slika 6. Vincent Van Gogh: Čempresi u zvjezdanoj noći, tuš-trska

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 159

3.2. SLIKARSKE TEHNIKE

Slikarske tehnike možemo podijeliti na suhe i mokre. Suhe tehnike su: pastel, kolaž, mozaik, vitraj i tapiserija, a mokre tehnike su: akvarel, batik, gvaš, tempera, ulje i freska.

3.2.1. Pastel

Pastel je tehnika koja se prema Jakubinu (1999.) nalazi na prijelazu između crtačkih i slikarskih tehnika jer se njime može vrlo uspješno crtati i slikati. Pastel se vrlo lako razmazuje, a možemo ga razmazivati prstima, vatom, komadićem papira itd.

Slika 7. Vladimir Kuharić: Motiv iz Pribića, pastel

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 167

3.2.2. Akvarel

Jedna od najstarijih slikarskih tehnika je akvarel, mokra tehnika likovnog izražavanja kojoj kao otapalo služi voda (Tanay i Kučina, 1995.). U radu s akvarelom razlikujemo dva načina: a) na suhoj podlozi → boja se nanosi na suhu podlogu, a tek kada se prvi sloj boje osuši može se dodati još nekoliko slojeva, b) na mokroj podlozi → podloga se najprije navlaži čistom vodom s obje strane te se zatim nanose boje mekanim kistom, takvim nanošenjem boje se međusobno razlijevaju, miješaju (Jakubin, 1999.).

3.2.3. Gvaš

Gvaš nastaje kada se akvarelnoj boji doda bijela gusta boja (tempera). Boja tada gubi svoju prozirnost, prozračnost. Jakubin (1999.) navodi kako se ne ostavlja bjelina papira nego se bijeli dijelovi slike slikaju bijelom bojom.

Slika 8. Danijel Žabčić: Vjetrenjača, akvarel

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 169

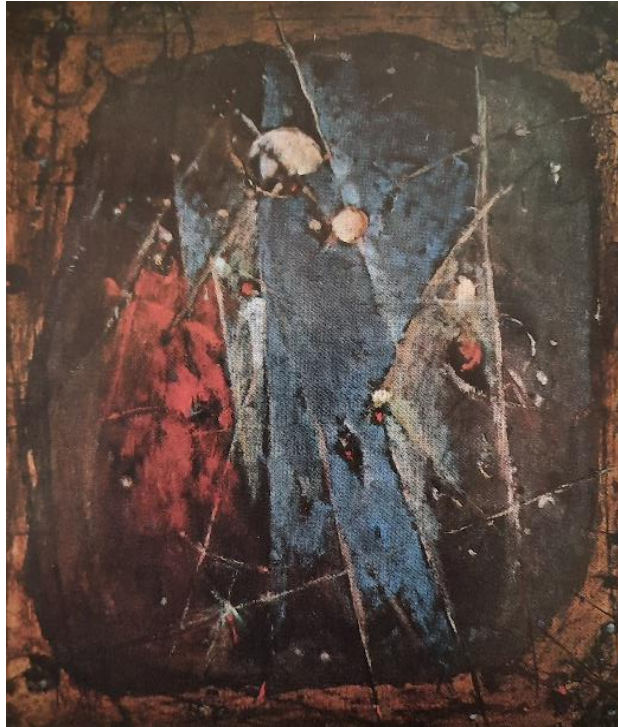

Slika 9. Hladno jutro u mom zavičaju, gvaš (13 g.)

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 171

3.2.4. Tempera

Naziv dolazi od srednjovjekovne lat. riječi *temperare*, što znači miješati. Tempera je neprozirna pokrivna boja te ju karakterizira površina bez sjaja. Jakubin (1999.) ističe da se njome ne smije slikati u debelim namazima jer tada dolazi do ljuštenja i pucanja.

Slika 10. Josip Restek: Mali svijet, jajna tempera na drvetu

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 172

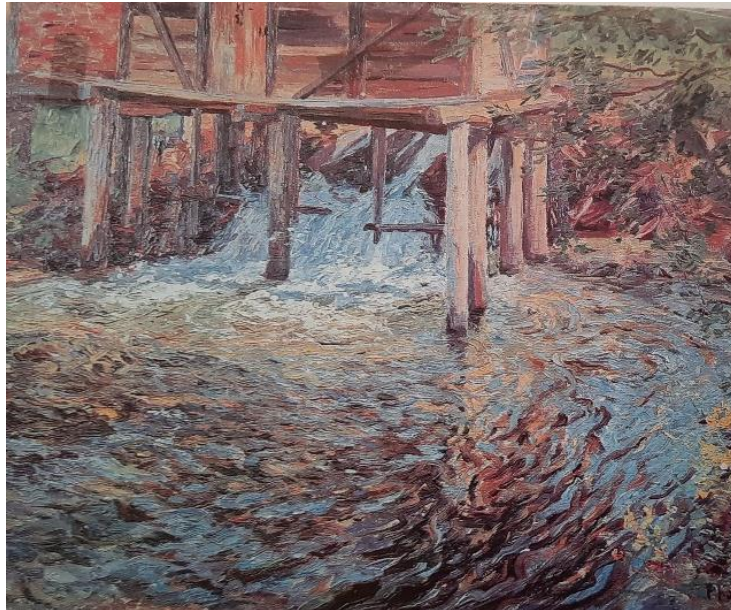
3.2.5. Ulje

Uljane boje nastaju miješanjem pigmenta boje s makovim, orahovim ili lanenim uljem i manjom količinom određenih sušila (Jakubin, 1999.). Na podlogu se mogu nanositi u debelom i tankom sloju.

3.2.6. Kolaž

Tanay i Kučina (1995.) navode kako se ova tehnika razlikuje od drugih zbog specifičnosti korištenja materijala za likovno izražavanje. Naziv tehnike dolazi od

francuske riječi *collage*, a znači lijepljenje. U ovoj se tehnici koriste različiti materijali koji su prethodno rezani/trgani te se pomoću lijepila nanose na plohu.

Slika 11. Ferdo Kovačević: Mlin na potoku, ulje na platnu

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 174

3.2.7. Freska

Naziv dolazi od talijanske riječi *fresco*, što znači svježe. U tehnici freske slika se freskalinim bojama na svježoj vapnenoj žbuci dok je još mokra. Prilikom slikanja vrlo su važni brzina, odlučnost i sigurnost u pokrete jer se pogreške ispravljaju skidanjem cijelog sloja žbuke. Jakubin (1999.) navodi kako se boja može nanositi i na suhu žbuku te se tada naziva *al secco*, što znači suha tehnika.

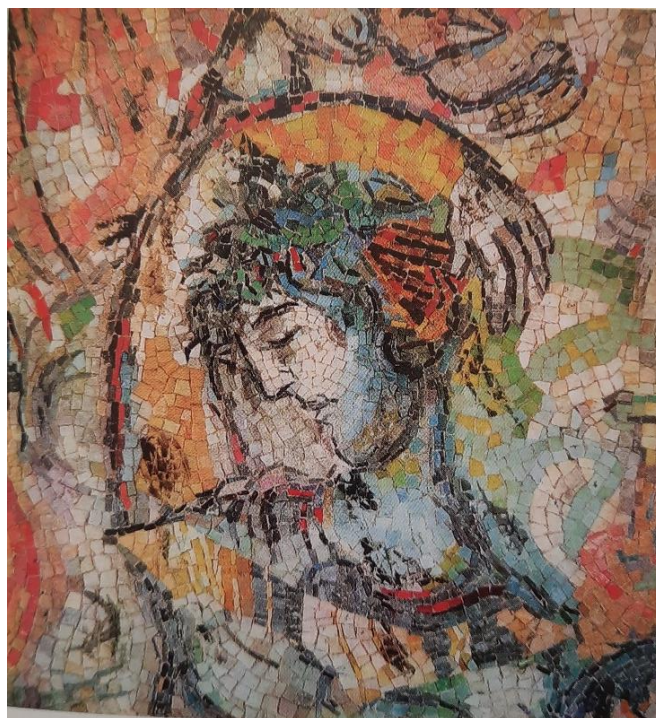
3.2.8. Mozaik

U tehnici mozaika mali se raznobojni komadići (kamena, stakla u boji, glazirane keramike...) utiskuju u podlogu od svježe žbuke ili cementa. Može se slagati na različite načine: paralelno, horizontalno, dijagonalno itd. Mozaici se mogu ugraditi u zid ili objesiti kao slika.

Slika 12. Marijan Jakubin: Sv. Ana poučava Mariju, kazeinska freska (al secco)

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 177

Slika 13. Marc Chagall: Odisejeva poruka (detalj), mozaik

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 177

3.2.9. Vitraj

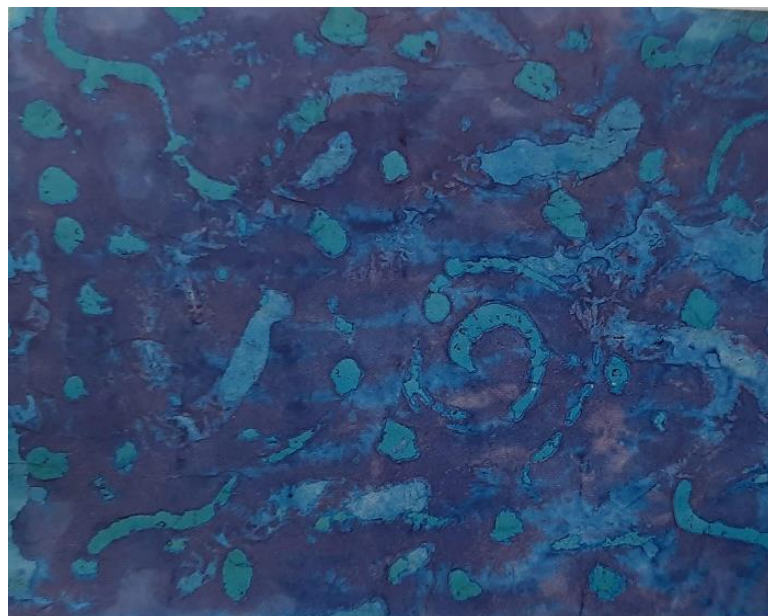
Naziv dolazi od francuske riječi *vitrail* što znači prozor od obojenog stakla. Jakubin (1999.) definira tehniku vitraja kao tehniku oslikavanja prozora u kojoj se komadi obojenog stakla međusobno povezuju olovnim okvirom. Zanimljive slike nastaju kada sunčeve zrake prođu kroz komadiće obojenog stakla.

3.2.10. Tapiserija

Tapiserija je tehnika koja označava slikanje raznobojnim nitima u tehnici tkanja (Jakubin, 1999.). Ova se tehnika često koristi u ukrašavanju interijera. Tehnika tapiserije može biti klasična i čupava.

3.2.11. Batik

Jakubin (1999.) definira tehniku batika kao slikanje pčelinjim voskom na svili koja se najčešće upotrebljava za oslikavanje dekorativnih tkanina (svilene marame i šalovi). Razlikujemo batik na svili i batik na papiru.

Slika 14. Studentski rad, batik na papiru

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 186

3.3. GRAFIČKE TEHNIKE

Prema Jakubinu (1999.) grafičke tehnike s obzirom na obradu matrice dijelimo na: tehnike visokog tiska, tehnike dubokog tiska, tehnike plošnog tiska i tehnike protisnog ili propusnog tiska.

3.3.1. Tehnike visokog tiska

U tehnikama visokog tiska crteži, odnosno oblici koje želimo otisnuti na papir nalaze se na povišenim dijelovima klišeja, dok su međuprostori crteža udubljeni u ploču koja služi kao matrica ili klišej s kojeg se vrši otiskivanje (Jakubin, 1999.). U ovu tehniku spadaju: drvorez, linorez, gipsorez i kartonski tisak.

Drvorez je tehnika u kojoj je podloga u koju će se urezivati crtež napravljena od drveta. Debljina podloge je oko 2 cm, mora biti potpuno suha i glatka. Udubljenja na podlozi trebaju biti duboka od 1 do 3 mm. Za izradu matrice rabe se specijalna mala grafička dlijeta (nožići) različitog profila, veličina i širina (Jakubin, 1999.). *Drvorez u boji* radi se na isti način kao i crno-bijeli, samo što se za svaku boju mora izraditi posebna matrica: koliko boja, toliko matrica. Jakubin (1999.) navodi kako se prilikom otiskivanja prvo otiskuju svijetle boje, a zatim tamnije.

Slika 15. Anka Krizmanić: Bačvice u Splitu, drvorez u boji

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str. 191

Linorez je tehnika u kojoj je linoleum podloga za izradu matrice. Nožići koji se koriste isti su kao za drvorez, međutim postoje i specijalni nožići za linorez, tift-pera. Otisak se razlikuje od drvoreza po oblijim i mekanijim crtama zbog mekoće i podatnosti podloge. Princip izrade matrice i otiskivanja je isti kao i kod drvoreza (Jakubin, 1999.).

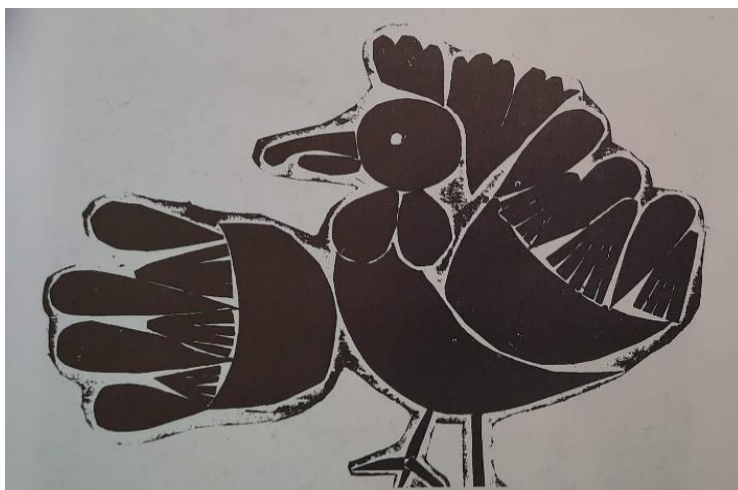

Slika 16. Papagaj, linorez (14 g.)

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 192

Gipsorez je tehnika u kojoj se najprije mora izraditi gipsana ploča koja služi kao podloga za izradu matrice. Površinu ploče treba premazati stolarskom politurom prije nanošenja tiskarske boje kako ploča ne bi upila boju. Otiskivanje se radi ručno, dlanom ruke ili valjkom zbog krhkosti ploče.

Kartonski tisak razlikuje se od ostalih tehnika po tome što međuprostor crteža ne izrezujemo, već oblike i forme koje će predstavljati crtež izrezujemo iz kartona te lijepimo na tvrdu kartonsku podlogu. Boja se nanosi na uzdignute dijelove koji se otisnu na bijeli papir pomoću dlana ili valjka.

Slika 17. Ptica, kartonski tisak (11 g.)

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 194

3.3.2. Tehnike dubokog tiska

U ovoj tehnici crtež se urezuje u ploču i otiskuje iz udubljenih mjesta matrice unutar koje se nanosi tiskarska boja. Matrice su izrađene od bakra, mjedi ili cinka. Od svih grafičkih tehnika ova je po svojim karakteristikama najbližnja slikarstvu – izražava se linijama, tonovima i polutonovima kojima se postiže iluzija volumena i prostora. Prema Jakubinu (1999.) razlikujemo dva načina urezivanja crteža: mehanički (bakrorez, mezzotinta i suha igla) i kemijski (bakropis i akvatinta).

Bakrorez se izrađuje na ploči od bakra, mjedi ili cinka debeloj od 1 do 3 mm. Ploča mora biti obrušena sa strane kako ne bi pri otiskivanju oštetila papir (Jakubin, 1999.). Drugi naziv za bakrorez je gravura, jer se u ploči urezuje ili gravira crtež.

Mezzotinta je tehnika kod koje se matrica, odnosno otisna ploča obrađuje struganjem ili zaglađivanjem prethodno ohrapavljene metalne ploče (Jakubin, 1999.). Ohrapavljenje se izvodi njihalicom (grafičkim alatom), kremenim pijeskom ili tehnikom akvatinte. Tako obrađena ploča u tisku daje crni ton. Kako bi se dobili željeni tonovi, ploča se treba obraditi vrlo oštrim čeličnim strugalima i gladilima kojima se smanjuje zrnatost površine (Jakubin, 1999.).

Slika 18. Ivica Šiško: Rajski vrt, mezzotinta u boji otisnuta s dvije ploče

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 196

Suha igla je tehnika u kojoj se iglom gravira u samoj ploči, ploča je prethodno očišćena i premazana parafinskim uljem u tankom sloju te je na nju prenesen crtež pomoću indigo papira. Jakubin (1999.) ističe kako je tehnikom suhe igle moguće otisnuti najviše dvadeset primjeraka zbog vrlo plitko urezanih linija.

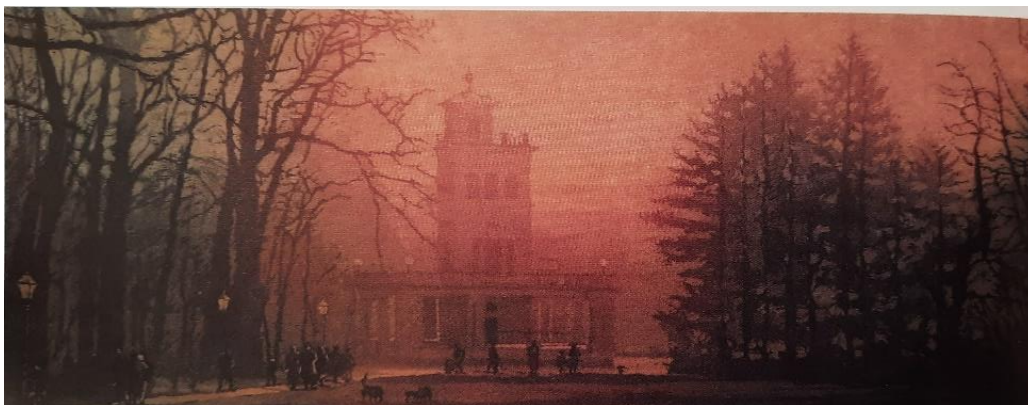

Slika 19. Dubravka Babić: Hommage a Jesenjin (detalj), suha igla

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 197

Bakropis je tehnika u kojoj, kako Jakubin (1999.) navodi, ne urezujemo crtež direktno u metal već metal premažemo voskom, a tada po vosku crtamo. Nakon što je crtež urezan u vosak, ploču podvrgnemo izjedanju kiseline koja će izgristi dijelove koji predstavljaju crtež, a vosak štiti od izjedanja dijelove koji nisu iscrtani. Može se izvoditi tehnikom crnog ili tvrdog voska i tehnikom mekog voska. *Bakropis u boji* izrađuje se tako da se pripremi matrica jednom od tehnika te se tada boje unose u urezane linije.

Akvatinta je danas najraširenija tehnika među tehnikama dubokog tiska. Jakubin (1999.) navodi kako ona pruža mnoge likovno-izražajne mogućnosti. Izvodi se nanošenjem sloja kolofonija u prahu, zatim se ploča zagrije kako bi se kolofonij otopio. Nakon toga se djelomično ili potpuno prekriju površine koje ne želimo izložiti djelovanju kiseline koja izjeda dijelove koji nisu pokriveni. Prilikom otiskivanja može se koristiti više boja tako da se najprije otisne jedna boja, zatim se ploča ponovo premaže drugom bojom itd.

Slika 20. Antun Mateš: *Maksimir*, akvatinta

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 200

3.3.3. Tehnike plošnog tiska

U ovoj tehnici matrica s koje se otiskuje ostaje ravna. U tehnike plošnog tiska spadaju litografija i monotipija.

Litografija je tehnika u kojoj se otiskuje crtež učinjen masnom kredom, litografskim tušem ili kemijskom tintom s ravne površine kamene ploče (Jakubin, 1999.). Za *litografiju u boji* potrebno je unaprijed znati koliko će se boja upotrijebiti jer je za svaku boju potrebna druga ploča. Jakubin (1999.) navodi da se najprije napravi tzv. konturna ploča koja ograđuje sve boje i tonove te se zatim otiskuju ostale boje od svijetlih do tamnijih boja.

Slika 21. Josip Restek: *Pejzaž s oblacima*, litografija u boji

Izvor: Jakubin, M. (1999.) *Likovni jezik i likovne tehnike*, str 203

Monotipija je tehnika u kojoj se, kako navodi Jakubin (1999.), prvo kistom izradi crtež ili slika na ravnoj cinčanoj, aluminijskoj ploči ili ploči od plastičnih masa te se nakon toga taj crtež ili slika otisne na papir pod pritiskom. Prije crtanja ili slikanja ploču je potrebno premazati tankim slojem lanenog ulja kako bi se ploča očistila, a boja lakše primila. Jakubin također navodi da se monotipijom može dobiti samo jedan otisak, o čemu govori i naziv tehnike pa se stoga ne može smatrati pravom grafičkom tehnikom jer svaka grafička tehnika podrazumijeva veći broj otisaka.

Slika 22. Krešimir Kargačin: *U polju*, monotipija

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 204

3.3.4. Tehnike protisnog/propusnog tiska

U tehnikama protisnog ili propusnog tiska princip otiskivanja je da se kroz svilu (sito) protiskuje boja na papir, platno, lim, drvo, staklo ili neke druge podloge. Ovoj tehnici pripada sitotisak.

Sitotisak je, kako Jakubin (1999.) navodi, najnoviji pronalazak u području grafike. Kako bi se otisnuo neki oblik na crtež potrebno je zapuniti mjesta na situ kako ne bi propustila boju. Mjesta na situ se popunjavaju pomoću sitošablona, a postoje tri vrste: rezana šablona, crtana šablona i fotošablona.

3.4. TEHNIKE PROSTORNO-PLASTIČNOG OBLIKOVANJA

Nazivaju se još i kiparske tehnike. Kiparstvo je likovna umjetnost oblikovanja volumena u prostoru. Za razliku od prethodnih tehnika kiparstvo je trodimenzionalna umjetnost pa se zato naziva i prostorno-plastično oblikovanje. Osnovni likovni elementi u kiparstvu su volumen i prostor.

3.4.1. Glina

Glina je fino-zrnata vrsta zemlje koja nastaje raspadanjem posebnih stijena koje nazivamo glinenac. Postoji više vrsta gline, a mogu se podijeliti na primarne (kaolin) i sekundarne gline (ilovače, lončarske gline i taložene gline). Glinu najprije treba pripremiti za rad, izvaditi iz nje kamenčiće, razne komadiće drva i razne korjenčiće, a može se kupiti i unaprijed pripremljena glina. Modelirati se može na nekoliko načina: modeliranje od jedne glinene mase, oduzimanjem od mase i dodavanjem, odnosno građenjem oblika (Jakubin, 1999.).

Slika 23. Studentski rad, *Morska spužva*, glina

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 211

3.4.2. Glinamol

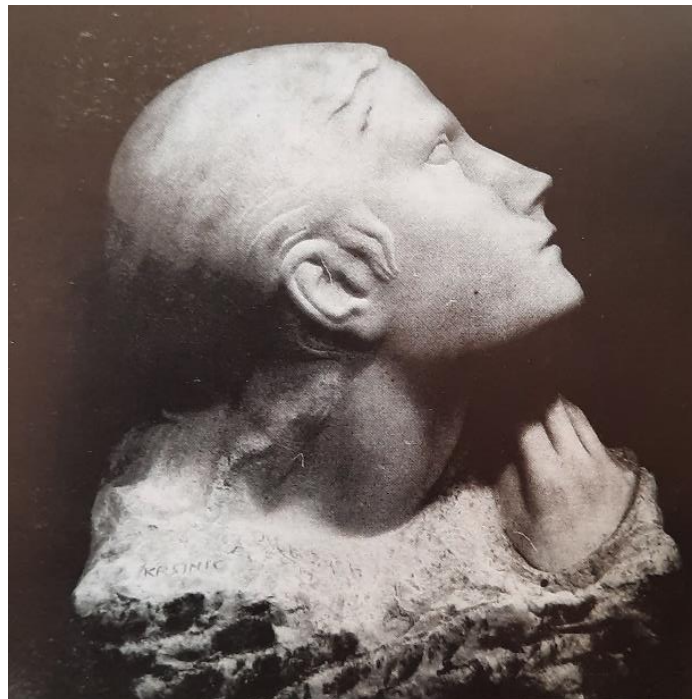
Glinamol je po svojim karakteristikama vrlo sličan glini. To je zapravo umjetna masa. Za razliku od gline suši se brže te tijekom rada dolazi do pucanja i krutosti, čime se gubi elastičnost i teško se modelira. Kako bismo sačuvali elastičnost, treba ga zamotati u vlažnu krpnu i najlonsku vrećicu. Kada se osuši postigne visoki stupanj tvrdoće, zato se ne mrvljuje i ne puca lako (Jakubin, 1999.).

3.4.3. Plastelin

Plastelin je umjetna masa koja se proizvodi u svim bojama sunčevog spektra te u crnoj i bijeloj boji. Vrlo je podatan za modeliranje i ne prlja. Kada se njime ne radi, on se stvrdne te ga je prije ponovne upotrebe potrebno staviti na toplije mjesto ili ga zagrijati rukama.

3.4.4. Kamen

Jakubin (1999.) navodi da se upotrebljavaju različite vrste kamena, od mekih pješčanika do različitih vrsta mramora. Na karakter djela utječe specifični karakter, tvrdoća, boja i šupljikavost kamena. Pri obradi kamena koristi se dlijeto.

Slika 24. Frano Kršinić: Molitva, mramor

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 220

3.4.5. Gips

U kiparstvu gips se koristi prvenstveno za izradu kalupa za lijevanje skulptura u bronci ili izradu lijevane gipsane skulpture. Kako bi se izradila gipsana skulptura najprije treba u glini izraditi model za izradu odlijeva. Zatim se model od gline obloži debelim slojem gipsa. Kada se kalup ponovo sastavi u njega se lijeva gips, a nakon što se stvrdne kalup se otvori i iz njega izvadi odljev gipsane skulpture.

3.4.6. Drvo

Osnovni način obrade drva je tesanje, odnosno odstranjivanje suvišnog kako bismo došli do željenog oblika. Pri obradi treba obratiti pažnju na smjer vlakana (godova) drveta. Drvo se može obraditi grubo i rustikalno ili izglačati finom obradom.

3.4.7. Žica

U likovnom smislu žica predstavlja prostornu crtu, njome se stvara prostorni crtež. Vrlo je pogodan materijal za likovno izražavanje i stvaranje (Jakubin, 1999.). Pri oblikovanju žicom mogu se kombinirati žice različitih debljina, boje i materijala.

3.4.8. Lim, aluminijska i bakrena folija

Folije se prvenstveno koriste za izradu plitkih i uleknutih reljefa. Za izradu reljefa na bakrenoj ili aluminijskoj foliji potrebno je imati nekoliko slojeva novinskog papira ili filca koji služi kao podloga na koju će se raditi utiskivanje u foliju te olovka s tupim vrhom, kemijska olovka ili zašiljeno drvce. Mekanom limom može se oblikovati i puna plastika.

Slika 25. Ivan Lesiak: Djetinjstvo, limeni reljef

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 222

3.4.9. Papir-plastika

Pod pojmom papir-plastika podrazumijeva se trodimenzionalno oblikovanje papirom. Različitim urezivanjem u papir, presavijanjem i lijepljenjem mogu se oblikovati razni sadržaji.

Slika 26. Studentski rad, Šibenska katedrala, papir-plastika

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 228

3.4.10. Kaširana papir-plastika

Papir-plastika može se izrađivati i kaširanjem, odnosno lijepljenjem slojeva novinskog papira. Papir se može gužvati, presavijati i sljepljivati kako bi se dobili razni slobodni skulpturalni oblici koji se nakon sušenja mogu obojiti temperama ili polikolor bojama.

3.4.11. Rad na ostalim materijalima

U prostorno-plastičnom oblikovanju mogu se koristiti i razni odbačeni materijali poput komada drveta, metala, kartonske kutije itd. Tim materijalima mogu se stvoriti novi oblici i prostorne kompozicije.

4. LIKOVNE TEHNIKE U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI

Iako postoji mnogo različitih likovnih tehnika, nisu sve primjerene dječjoj dobi. Ne koriste se sve tehnike, materijali i pribori u izražavanju djece unutar predškolske ustanove, već se koriste tehnike, materijali i predmeti koji su primjereni te posebno oblikovani kako bi bili u skladu s njihovom dobi (Herceg, Rončević i Karlavaris, 2010.).

Osim konvencionalnih likovnih tehnika u predškolskoj ustanovi javljaju se razni nekonvencionalni načini stvaranja. Jedan od takvih načina jest kombiniranje tehnika; najčešće se radi o kombinaciji crtačkih i slikarskih tehnika te korištenju raznih materijala za otiskivanje i slikanje (prirodni materijali: voće, povrće, listovi, grane, žir, školjke..., neprirodni materijali: štapići, spužvice, plastične žličice, čepovi...). Autorica Došen-Dobud ističe kako se u predškolskim ustanovama djeci najčešće nude konvencionalna sredstva za nanošenje npr. vodenih boja, lišavajući pritom djecu zadovoljstva raznovrsnih istraživanja. Nuđenje konvencionalnog materijala može se opravdati time da se djecu želi poštedjeti nepotrebnih lutanja i obilaznih putova pa ih se izravno uvodi u tehnike korištenja boja podučavanjem.

4.1. Crtačke tehnike u predškolskoj ustanovi

Olovka – prva likovna tehnika s kojom se djeca susreću, pomoću nje upoznaju linije svih debljina i smjerova te su pogodne za rad s djecom svih dobnih skupina. Mekane olovke pogodnije su za djecu zbog tamnijeg traga na podlozi, odnosno većeg kontrasta koji je djeci bolje vidljiv. Starija djeca mogu crtati olovkama različite tvrdoće te samostalno regulirati odnos svijetlih i tamnih tragova. Korištenjem olovke razvija se fina motorika šake i prstiju.

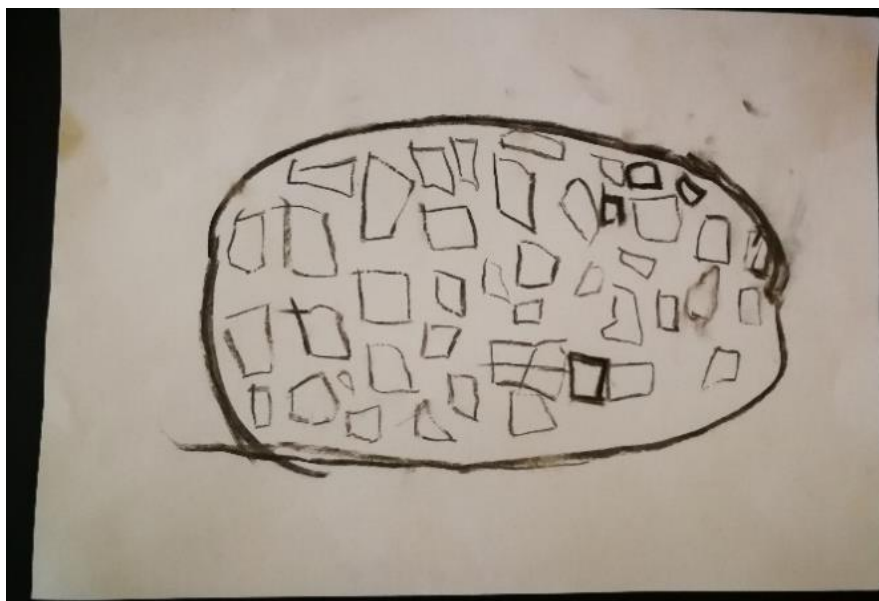

Slika 27. Dječak, 6 g., *Katedrala Duomo u Milanu*, olovka

Izvor: Projekt „Put oko svijeta“, autorica i mentorica: Breza Žižović, pred.

Kreda – pogodna je za rad s djecom svih dobnih skupina. Korištenje krede utječe na razvoj motorike šake, ali i ramena ako se crta na većoj površini te pokreće ruku iz ramena. Prilikom korištenja krede treba obratiti pozornost na boju podloge, što je podloga tamnija to je djeci privlačnija zbog kontrasta. Linije koje nastaju kredom oštre su i tvrde. Radove koji nastaju kredom potrebno je fiksirati (umjesto fiksatora može poslužiti i običan lak za kosu).

Ugljen – većinom se koristi u radu s djecom starije dobi zbog njegove krhkosti. U radu s ugljenom može se kombinirati i bijela kreda, taj kontrast koji stvaraju dvije tehnike zainteresirat će djecu. Kao i kod krede, rad napravljen ugljenom potrebno je fiksirati.

Slika 28. Djevojčica, 5,3 g., *Rimski koloseum*, ugljen

Izvor: Projekt „Put oko svijeta“, autorica i mentorica: Breza Žižović, pred.

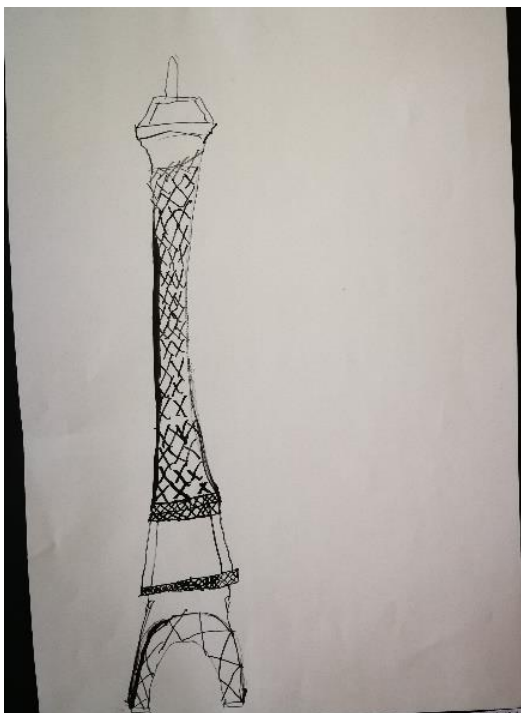
Flomaster – jedna od najkorištenijih crtačkih tehnika u predškolskoj ustanovi, djeci je vrlo zanimljiva i privlačna zbog širokog spektra boja. Crtanjem flomasterom potiče se razvoj fine motorike šake i prstiju, kao i razvoj koordinacije oko – ruka. Šparavec (2018.) ističe da djeca starije dobi flomasterima ispunjavaju plohe dok mlađa djeca upotrebljavaju linije raznih debljina i oblika.

Slika 29. Dječak, 6,3 g., *Arhitektura Hundertwassera*, flomaster

Izvor: Projekt „Put oko svijeta“, autorica i mentorica: Breza Žižović, pred.

Tuš-drvce i tuš-trska – zbog svoje jednostavne upotrebe tehnika je pogodna za početno upoznavanje djece s tehnikama tuša (Jakubin, 1999.).

Slika 30. Eiffelov toranj, tuš i štapić, djevojčica, 6,11 g.

Izvor: Projekt „Put oko svijeta“, autorica i mentorica: Breza Žižović, pred.

Lavirani tuš – tehnika pogodna za djecu starije predškolske dobi. Karakteristika laviranog tuša je mokra podloga na kojoj se crta, a na njoj je osim povlačenja linija moguće i kapanje tuša koji se potom razlijeva.

Slika 31. Dječji rad, 3 godine, Igra tušem na mokroj podlozi

Izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str 70

4.2. Slikarske tehnike u predškolskoj ustanovi

Pastel – tehnika koju karakterizira jednostavnost korištenja te je stoga mogu koristiti djeca svih uzrasta. To je jedna od omiljenih tehnika dječjeg likovnog izraza. Razlikujemo voštane, suhe i uljane pastele, a od ponuđenih najčešće se koriste uljane pastele zbog svoje intenzivne boje i lakog nanošenja. Starija djeca polako otkrivaju da pomoću pritiska pastele o podlogu mogu kontrolirati nijansu željene boje, kao i da okretanjem pastele vodoravno mogu obojiti veću površinu plohe.

Slika 32. Dječji rad, 4 g., *Raznobojni krugovi*, uljane pastele

Izvor: Šparavec, J. (2018.) *Drvo ili mjesec*, str 87

Akvarel – najčešće se koristi u radu s djecom starije dobi zbog zahtjevnosti tehnike no može se koristiti i u radu s mlađom djecom. Kao i kod laviranog tuša, akvarel zahtjeva veću spretnost i razvijenije motoričke sposobnosti. Voda i boja potiču radoznalost i želju djeteta za istraživanjem, eksperimentiranjem (Tanay i Kučina, 1995.). Prilikom izrade akvarela podloga (papir) može biti suha ili mokra. U radu s djecom često dolazi do rupa na papiru zbog nemogućnosti kontroliranja količine vode.

Slika 33. Dječji rad, 7 g., Slikanje vodenim bojama, mokro na mokro

Izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str 78

Tempera - najzastupljenija slikarska tehnika u predškolskoj ustanovi. Radovi napravljeni temperom u početku su otisci ruku, prstiju... Djeca starije dobne skupine koriste kistove, prilikom korištenja treba paziti na pravilno držanje. Kasnije djeca otkrivaju mogućnosti različitih tekstura pomoću tanjih i debljih premaza.

Gvaš – po svojoj se gustoći ne razlikuje od tempere, razlika je u pokrivenosti boje koja je s gvašem slabija te u intenzitetu iste. Pogodan je za rad u svim dobnim skupinama.

Slika 34. Stvaranje sunca i mjeseca, gvaš, dijete 8,5 g.

Izvor: Grgurić, N., Jakubin, M. (1996.) Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje, str 115

Kolaž – željeni oblici mogu se rezati škarama ili istrgnuti rukom, u oba slučaja razvija se fina motorika djeteta. Posebno treba paziti kako djeca ne bi nanosila previše ljepila na papir. Za kolaž se većinom upotrebljavaju kolaž mape raznobojnih papira i različitih tekstura ili stare novine i časopisi s raznim slikama i teksturama. Autori Tanay i Kučina (1995.) ističu da je najznačajnija činjenica koja ide u prilog radu s kolažem razvoj sposobnosti da se zadrži spontanost izraza u kombiniranju, variranju i rekonponiranju cjeline i dijelova.

Slika 35. Dječji rad, 6 godina, Kolaž

Izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str 84

Grataž – tehnika koja se ne nalazi zasebno u literaturi, već je uvrštena pod mogućnosti s pastelama. Izvodi se tako da se papir oboji pastelama koje se potom premažu crnom temperom ili tušem. Kada se osuši, djeca štapićem ili oštrim predmetom stružu crnu boju i otkrivaju boje pastela.

Mozaik – u radu s djecom mogu se koristiti razni komadići kartona, kupaonskih pločica, kolaž papira ili nekog drugog materijala koji djeca lijepe na podlogu. U predškolskim ustanovama većinom se koristi pojednostavljen način mozaika: djeca lijepe raznobojne komadiće papira jedan do drugoga i tako kreiraju sliku.

Slika 36. Dječak, 6,7 g., *Gaudijev gušter*, mozaik

Izvor: Projekt „Put oko svijeta“, autorica i mentorica: Breza Žižović, pred.

4.3. Kombinirane tehnike u predškolskoj ustanovi

Djeca se prvo upoznaju s osnovnim likovnim tehnikama te kada ih usvoje može im se ponuditi njihovo kombiniranje. Dječja sposobnost očituje se u kombiniranju i miješanju boja, razvoju preciznosti, ustrajnosti te strpljivosti (Šparavec, 2018.). Ponekad se kombinacija tehnika dogodi slučajno.

Autorica Šparavec nudi nam primjere kombinacija: izrada podloge grafičkim tehnikama, zatim crtanje flomasterom ili markerom po toj podlozi, izrada podloge akvarelom nakon što se crta uljanim ili voštanim pastelama, akvarel s tušem ili flomasterom, bojenje kaširane podloge temperom, bojenje tušem po podlozi obojenoj uljanom pastelom...

Slika 37. Dječji rad, 3 g. Kombinirana tehnika – pastele koje se miješaju s vodom i ugljen.

Izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str 93

Slika 38. Dječji rad, 4 g. Kombinirana tehnika krede u boji i srebrnih markera, na slikarskom platnu

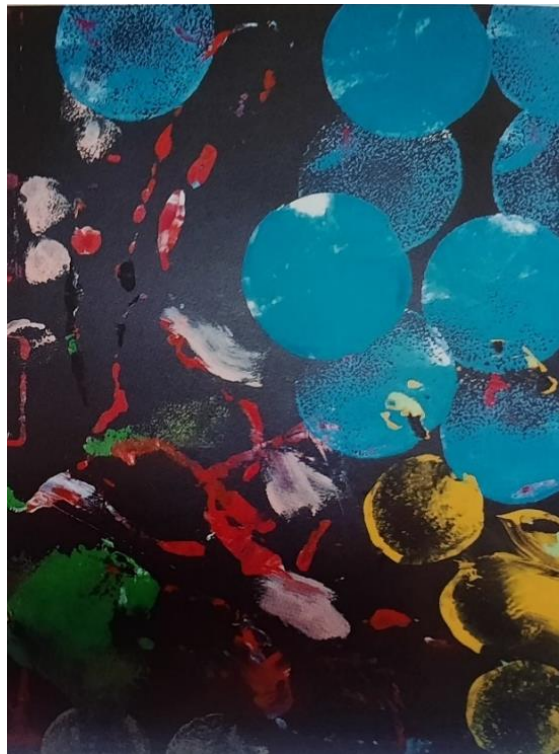
Izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str 95

4.4. Grafičke tehnike u predškolskoj ustanovi

U predškolskim se ustanovama djeca već u dobi od oko tri godine susreću s grafičkim tehnikama. Tada su to ostavljanje tragova pomoću raznih pomoćnih sredstava (spužva, autić, papiri...) na papiru, otiskivanje ruke, prstiju... Time se stvara podloga za korištenje složenijih grafičkih tehnika u daljnjem radu.

Šparavec (2018.) navodi da su sljedeće grafičke tehnike pogodne za rad u dječjem vrtiću: pečatni tisak, monotipija i kartonski tisak. Ako se koriste ostale tehnike koje su prezahtjevne za djecu rane i predškolske dobi, moraju se prilagoditi njihovim sposobnostima kao i samoj dobi djece.

Pečatni tisak – jednostavna otiskivanja raznih materijala – ostaci recikliranih materijala, spužve, komadića papira, plastike koji se umoče u temperu ili premažu temperom te otiskuju na podlogu, a mogu se raditi i otiskivanje ruku i prstiju.

Slika 39. Dječji rad, 4 g., Pečatni tisak

Izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str 98

Monotipija – u predškolskoj ustanovi kao podloga koriste se razni plastični poklopci s ambalaža, plastična folija ili komad pleksiglasa na koji djeca naslikaju što žele te se to zatim otisne na papir. Iako sam naziv tehnike pretpostavlja jedan otisak, može se otisnuti više puta, ali tada je otisak slabiji, nejasniji. Tom radnjom ponovnog otiskivanja djeci se otvaraju još jedna vrata u procesu učenja, shvaćanja, ali i stvaranja (Šparavec, 2018.).

Slika 40. Dječji rad, 2 g., Monotipija na podlozi u boji

Izvor: Šparavec, J. (2018.) *Drvo ili mjesec*, str 100

Visoki tisak – tehnike visokog tiska prezahtjevne su za djecu rane i predškolske dobi jer rad s nožićima i alatima koji se primjenjuju u ovim tehnikama zahtijevaju određenu motoričku spretnost. Tehnika karton-tiska može se upotrebljavati u radu s djecom starije dobi. S djecom mlađe dobi visoki tisak se radi tako da s olovkom ili nekim drugim sredstvom utiskuju linije u stiroporu ili glinenoj pločici koja se zatim premaže bojom i otisne na podlogu (Šparavec, 2018.).

Slika 41. Dječji rad, 6 g., *Pisanice*, Visoki tisak

Izvor: Šparavec, J. (2018.) *Drvo ili mjesec*, str 101

Karton-tisak – tehnika visokog tiska koja se može upotrebljavati s djecom starije dobi. Neka djeca prethodno skiciraju oblike koje će izrezati, dok drugi izrezuju spontano. Izrezani komadi se potom lijepe na papir, premažu bojom te otisnu na papir.

Slika 42. Djevojčica, 6 g., *Iglu*, karton-tisak

Izvor: Projekt „Put oko svijeta“, autorica i mentorica: Breza Žižović, pred.

Duboki tisak – Šparavec (2018.) navodi da duboki tisak s djecom rane i predškolske dobi možemo izvesti na debljoj aluminijskoj foliji na kojoj djeca crtaju olovkom te tako utiskuju svoj crtež u foliju. Ovisno o strani na koju se rad okrene može se i prebojiti, može biti rad u dubokom ili visokom tisku.

Slika 43. Dječji rad, 4 g., Reljef u foliji

Izvor: Šparavec, J. (2018.) *Drvo ili mjesec*, str 102

Zrcalni tisak – koristi se s djecom svih dobnih skupina zbog jednostavnosti izrade. Djeca naslikaju svoj rad na polovici papira te se presavijanjem papira boja preslika na drugu stranu. Može se primijeniti tempera, gvaš, akvarel ili tuš.

Suha igla – tehnika suhe igle može se provesti u predškolskoj ustanovi tako da je podloga, odnosno matrica napravljena od tetrapaka (npr. mlijeka) u koji djeca utiskuju svoj crtež.

4.5. Kiparske tehnike u predškolskoj ustanovi

Aktivnosti modeliranja vole sva djeca. Započinju modelirati već od najranije dobi, npr. u pupi kruha, korici kruha... Prilikom modeliranja nije im bitno koji je to materijal već samo da je dovoljno mekan i podatan. Modelirati se može na više načina: modeliranje od jedne mase, oduzimanje mase, dodavanje mase, prošupljivanje mase itd.

Glina – prirodni materijal pogodan za modeliranje. Modelirati se može rukama, raznim pomagalima poput čačkalica, štapića, daščica i sl. Također, u glinu se mogu otiskivati i razni oblici. Radovi od gline prilikom sušenja često se raspadaju, a kako bismo sačuvali radove potrebno ih je ispeći. Pečena glina naziva se terakota. Kako bi produjila vijek svog rada, djeca mogu glinenu skulpturu obojiti temperom.

Slika 44. Dječji rad, 6 g., glina

Izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str 106

Glinamol – umjetno proizvedena masa slična glini. Glinamol se suši brže od gline te je s njime potrebno brzo raditi. Suši se na zraku, a obojiti ga možemo temperom ili lakovima u boji (Jakubin, 1999.).

Gips – tehnika primjerena za rad s djecom starije predškolske dobi. U predškolskim ustanovama najčešće se koristi za izradu ukrasa ili malih figura koje mogu poslužiti kao pokloni.

Slika 45. Dječak, 5,4 g., *Rak*, glinamol

Izvor: Projekt „Put oko svijeta“, autorica i mentorica: Breza Žižović, pred.

Plastelin – umjetno proizvedena masa koja je djeci posebno zanimljiva jer postoji u svim bojama sunčevog spektra, kao i u crnoj i bijeloj boji. Modeliranje utječe na razvoj motorike ruku, fine motorike prstiju, a također rješava napetost i opušta djecu.

Slika 46. Djevojčica, 5,6 g., *Kajman*, plastelin

Izvor: Projekt „Put oko svijeta“, autorica i mentorica: Breza Žižović, pred.

Žica – koristi je djeca starije predškolske dobi zbog razvijenije motoričke spretnosti i spretnosti uopće. Zanimljiva je djeci zbog mnogobrojnih mogućnosti presavijanja u svim smjerovima.

Lim, aluminijska i bakrena folija – aluminijska folija pogodna je za korištenje u radu s djecom svih dobnih skupina, ali mlađa djeca će uglavnom trgati komadiće te ih gužvati u kuglice, a starija djeca sposobna su oblikovati foliju po želji te izrađivati razne likove.

Slika 47. Dječji rad, g., *Pas i lopta*, aluminijska folija

Izvor: Šparavec, J. (2018.) *Drvo ili mjesec*, str 111

Papir-plastika – Šparavec (2018.) navodi da se koristi nešto čvršći papir koji djeca izrezuju škarama, presavijaju na razne načine i lijepe te da je tehnika vrlo uspješna u radu s djecom starije dobi. Djeca savladavaju osnove oblikovanja papira, a to su: rezanje, urezivanje, izrezivanje, savijanje, lomljenje i presavijanje (Jakubin, 1999.).

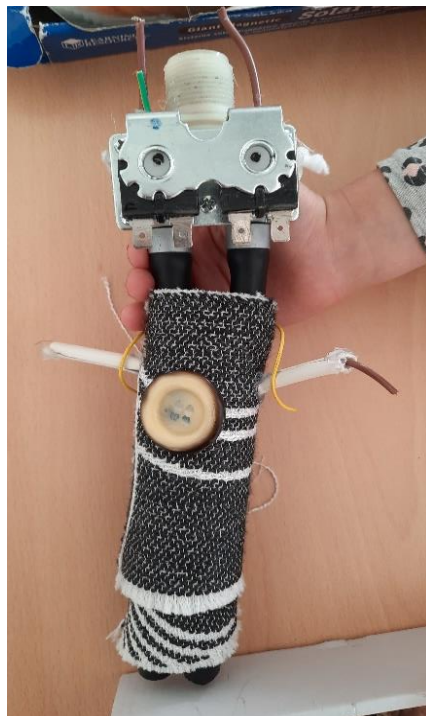
Kaširana papir-plastika – tehnika koja se može koristiti sa svim dobnim skupinama. Može se koristiti novinski papir ili neka druga vrsta papira koju djeca otrgnu na manje komade koje potom premažu kistom ili umoče u smjesu za kaširanje koja se napravi od brašna i vode. Može se kaširati i razrijeđenim drvofixom (za djecu starije dobnе skupine). Podloga za kaširanje može biti bilo što, za mlađu se djecu ipak preporučuje nešto čvršća podloga. Nakon sušenja radovi će malo promijeniti oblik (Šparavec, 2018.).

Slika 48. Dječji rad, 7 g., Školjka, papir-plastika

Izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str 110

Rad s ostalim materijalima – kao i prethodne tehnike, pogodan je za sve dobne skupine. Potrebno je imati razne odbačene materijale poput komada drveta, metala, kutija, trakica, raznih predmeta iz prirode i okoline. Djeci ovakav način rada pruža slobodu izražavanja zbog slobodnog odabira materijala koji je lako dostupan.

Slika 49. Dječak, 7 g., Robot, razni otpaci

Izvor: Stručna praksa, Lea Kos

5. KOMBINIRANA TEHNIKA U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI – AKTIVNOST

Aktivnost sam provela u *Dječjem vrtiću Opatija*, u VII. skupini koja inače broji dvadesetero djece no na dan aktivnosti (17. veljače 2021.) bilo je prisutno njih devet. Provela sam aktivnost baš kako sam i zamišljala, padala je kiša te su poticaji zbog toga bili vrlo dobri i sva djeca bila su motivirana za izraditi svoj kišobran. Korištena je kombinirana tehnika akvarel i flomaster. Na početku djeci nisam rekla da će koristiti dvije različite tehnike, nego sam unaprijed pripremila samo flomastere. Sva su djeca vrlo brzo nacrtala svoj kišobran te sam prije bojenja uz pomoć mentorice izvadila akvarel te im ponudila da pomoću njega oboje i ukrase svoj kišobran te da, ako žele, dodaju i kišu. Odgojiteljica u skupini ne koristi često kombinirane tehnike, tako da je ova kombinacija djeci bila nova i svi su vrlo rado otkrivali mogućnosti istovremenog korištenja akvarela i flomastera. Nakon aktivnosti djeca su pitala mogu li češće koristiti više tehnika u jednom radu na temelju čega zaključujem da im se kombinirane tehnike, ustvari nove mogućnosti koje im nudi kombinacija različitih tehnika zaista sviđaju.

5.1. Priprema za likovnu aktivnost

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

Lea Kos

Priprema za izvođenje likovne aktivnosti

Motiv: KIŠOBRAN

Pula, 17. veljače 2021.

OPĆI PODACI

Dječji vrtić: DV Opatija

Student: Lea Kos

Broj djece: 20

Dob djece: 3 – 5 godina

Psihofizičke karakteristike djece: djeca srednje vrtićke skupine od treće do pete godine. Skupinu čini jedanaest djevojčica i devet dječaka. U grupi nema djece s posebnim potrebama.

Odgojiteljica: Suzana Milković

Odgojna skupina: VII. skupina

Lokacija aktivnosti: soba

Datum izvedbe: 17.2.2021.

STRUČNI PODACI

Prethodne aktivnosti:

Aktivnosti vezane uz godišnja doba (koja su godišnja doba, koliko ih ima, što ih karakterizira, kako se osjećamo ljeti, zimi..., kako se odijevamo, koje padaline karakteriziraju koje godišnje doba...). Razgovor o padalinama, učenje karakteristika svake padaline s kojom smo se susreli.

Cilj aktivnosti: razlikovati boje, savladavanje tehnike, razvijanje sposobnosti vlastitog izražavanja

Razvojne zadaće

a) tjelesni, psihomotorički i zdravstveni razvoj

- razvoj sposobnosti izvođenja preciznih pokreta
- pospremanje radnog prostora nakon aktivnosti
- razvoj fine motorike šake i prstiju
- razvoj koordinacije oko – ruka
- održavanje osobne higijene: pranje ruku nakon aktivnosti, zaštita odjeće

b) emocionalno-socijalni razvoj ličnosti:

- pozitivan odnos prema radu
- osjećaj zadovoljstva
- razvoj samostalnosti
- razvoj osjećaja sigurnosti, prihvaćenosti
- uspostavljanje kontakta i komunikacije

c) spoznajni razvoj:

- učenje novih pojmova
- razvoj vizualne komunikacije; osjetljivost za boje
- prepoznavanje i imenovanje boja
- uočavanje odnosa među predmetima u prostoru (veličina, tekstura, oblici, boja)

d) komunikacijsko-stvaralački razvoj:

- poticati pozitivnu komunikaciju
- razvoj likovne mašte i kreativnosti
- izgovor, usvajanje novih pojmova (držka kišobrana)
- savladavanje likovnih tehnika
- razvoj mogućnosti doživljavanja, primanja, razumijevanja i izražavanja
- razvoj sposobnosti likovno-kreativnog mišljenja i izražavanja

Motiv: kišobran (vizualni)

Likovni jezik

- a) likovni elementi: crta, boja, ploha
- b) kompozicijska načela: ravnoteža

Likovno područje

- a) likovna tehnika: kombinirana likovna tehnika – flomaster i akvarel
- b) materijali i pribor: flomaster, papir A4, kist, voda, akvarel
- c) postupci: crtanje i slikanje

Korelacija: priroda i društvo

Metode: metoda razgovora, metoda demonstracije

Socijalni oblici rada: individualni i frontalni

Priprema odgojitelja za rad: stručna, pedagoška i tehnička priprema

ARTIKULACIJA AKTIVNOSTI

1. Uvodni dio aktivnosti

Nakon doručka u jutarnjem krugu započet ću aktivnost razgovorom s djecom o kiši – kako nastaje kiša, kakva je kiša (suha, mokra, hladna, topla), što se dogodi kada kiša padne na nas. Kako bih djecu što bolje uvela u aktivnost, uključit ću sva njihova osjetila: *auditivno* – slušati zvuk kiše ako u tom trenutku pada ili ćemo svi zajedno oponašati zvuk kiše, *vizualno* – ako pada kiša → promatranje, gledanje „utrke“ kapljica na prozoru, ako kiše nema → proizvesti ju pomoću spužvice i podloge, *taktilno* – ako je moguće izići ćemo u dvorište i hvatati kišu ili ćemo pomoću kapaljke proizvoditi kapi koje će padati djeci na ruke (Kakva je kiša?). Nakon boljeg upoznavanja s današnjom padalinom postaviti ću djeci pitanje „Kako se možemo zaštititi od kiše?“, a očekujem da ćemo razgovorom doći do kišobrana kao odgovora. Uslijedit će razgovor o njihovim kišobranima, o kišobranima kakve bi voljeli imati te čitanje pjesme I. Novačkog „Kišobran“:

„Kišobran žuti/Na kišu se ljuti. // Kišobran bijeli/Kiši se veseli. // Kišobran plavi/Važan se pravi. // Kišobran sivi/Za kišu živi. // Kišobran smeđi/Umire od žeđi.“

2. Glavni dio aktivnosti

Nakon razgovora i čitanja pjesme djeca će otići u likovni centar (na stolu su pripremljeni a4 papiri i flomasteri). Djeci ću pokazati kišobrane koje ću donijeti i reći ću im od kojih se dijelova kišobran sastoji. Zadatak je pomoću flomastera nacrtati svoj ili kišobran kakav bi voljeli imati te kapljice kiše od kojih ih kišobran štiti. Kada sva djeca nacrtaju kišobran flomasterima ponudit ću im i vodene boje kako bi obojili i ukasili svoj kišobran te naslikali kišu.

3. Završni dio aktivnosti

Kada djeca završe svoj rad, postaviti će ga na stol namijenjen sušenju istih te će svako dijete pitati o kišobranu koje je nacrtalo, boji koju je odabralo, ima li ili želi li takav kišobran, čemu služi... Nakon pospremanja korištenog materijala djeca će se podijeliti u parove te ćemo svi zajedno plesati na pjesmu „Kišobran za dvoje“.

5.2. Dječji radovi

Crtež 1. Djevojčica, 4,1 g., „Kišobran“, flomaster-akvarel

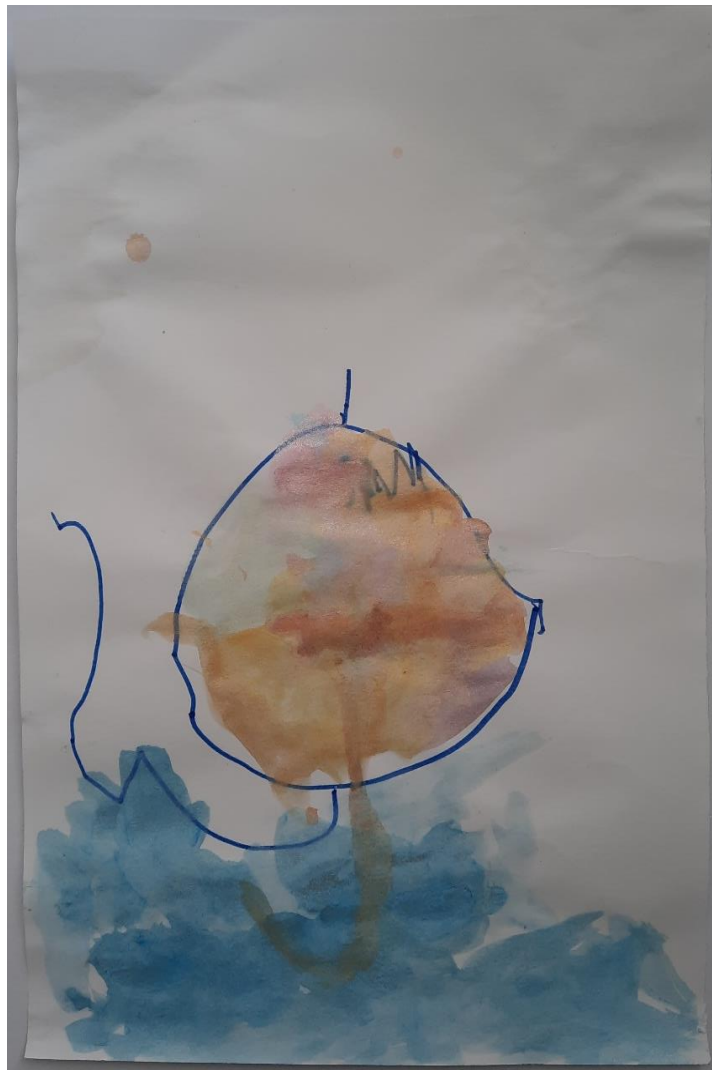
Djevojčica je na samom početku aktivnosti rekla kako će okrenuti papir vodoravno kako bi imala više prostora za crtanje. Kišobran crta neprekinutom konturnom linijom. Plohu popunjava flomasterom, ali primjećuje da će joj biti potrebno više vremena i odlučuje koristiti akvarel. Za prikaz kiše nastavlja koristiti akvarel. U prikazu kišobrana i kiše možemo uočiti kako djevojčica bira sve boje spektra i uživa u slaganju boje jedne do druge. Kišu stvara brzim udarcima kista o papir i tako oponaša ritam kiše. Iz tog razloga na papiru ostaju mrljice različitih oblika, tonova i gustoće. Ovaj dječji rad je skladan, uravnotežen i dinamičan.

Crtež 2. Dječak, 3,6 g., „Kišobran“, flomaster-akvarel

Rad je napravljen pomoću crta načinjenih jednostavnim pokretima. Dječak koristi ravnu, zaobljenu i valovitu crtu. Kišobran je nacrtan zatvorenom linijom u obliku kruga koji je karakterističan za njegovu dob. Nizanjem crta na desnoj strani papira prikazuje kišu u pokretu, tj. kako pada. Akvarelom svijetlim bojama popunjava plohu kišobrana. Koristeći akvarel dječak se trudi ostati unutar konturnih linija.

Crtež 3. Dječak, 3,7 g., „Kišobran“, flomaster-akvarel

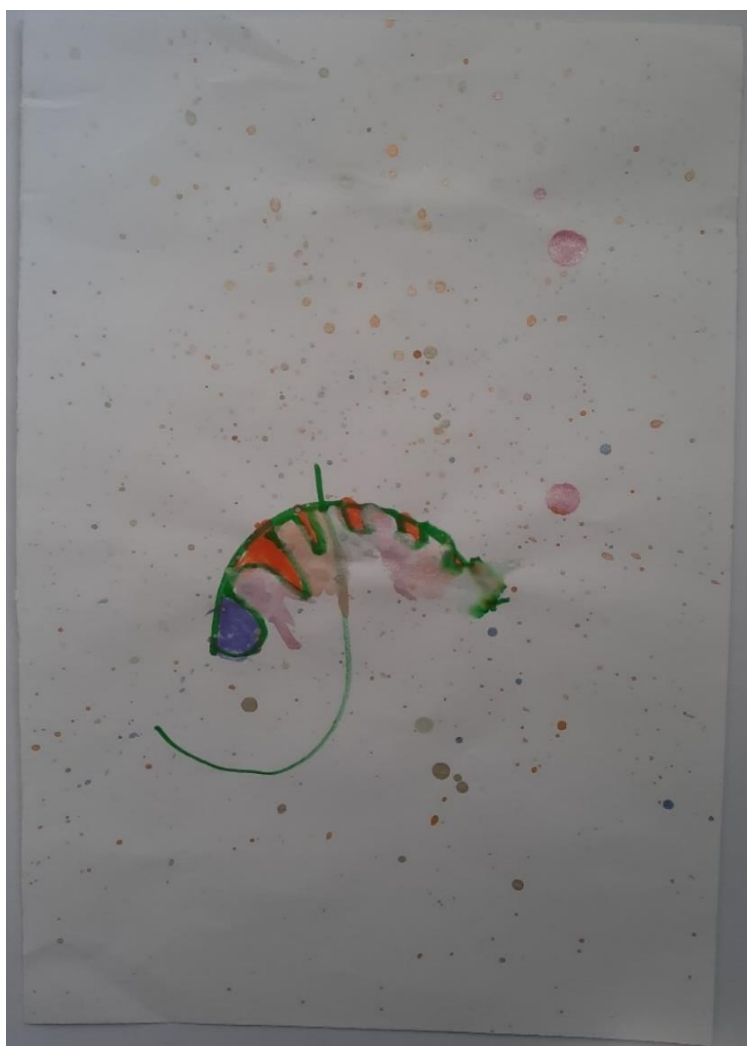
Dječak je prilikom izrade svog rada veoma nesiguran, gleda djecu oko sebe te među zadnjima kreće s izradom svog rada. Započeo je crtati kišobran konturnom linijom koju nesigurno zatvara u obliku kruga. Dršku kišobrana crta valovitom linijom koja se diže prema nebu. Tijekom stvaranja dječak odlučuje da njegov crtež ne prikazuje kišobran već plutaču – „bovu za brodove“ te akvarelom slika more. Na dječjem radu vidljiv je kontrast između tople boje kišobrana (narančasta, ružičasta) i hladne boje mora (plava).

Crtež 4. Djevojčica, 4,5 g., „Kišobran“, flomaster-akvarel

Djevojčica koristi žuti flomaster kojim crta konturnu liniju kišobrana. Iako je rad započela koristeći svijetlu, žutu boju, tijekom izrade govori da rad ne može biti veseo, jer je ona tužna kada vani pada kiša te uzima sivi akvarel kojim boji unutrašnjost plohe. Gustu ispunjenost papira postiže stvaranjem kiše tapkanjem po papiru što radu daje dinamičnost. Djevojčica u svome radu koristi samo tri boje – nijanse sive, tamno ružičastu i žutu.

Crtež 5. Dječak, 4 g., „Kišobran“, flomaster-akvarel

Dječak svoj kišobran radi pomoću crta – zakrivljene, ravne, zatvorene, valovite. Malene plohe kišobrana boji flomasterom koji se tijekom stvaranja razlio. S obzirom na veličinu kišobrana na papiru ostaju velike praznine. Njih popunjava kišom koju prikazuje kapljicama različitih boja te joj pridaje veću važnost nego samom kišobranu. Prilikom izrade dječak se prepušta svojim emocijama, stvara spontano bez prethodnog planiranja.

Crtež 6. Dječak, 5 g., „Kišobran“, flomaster-akvarel

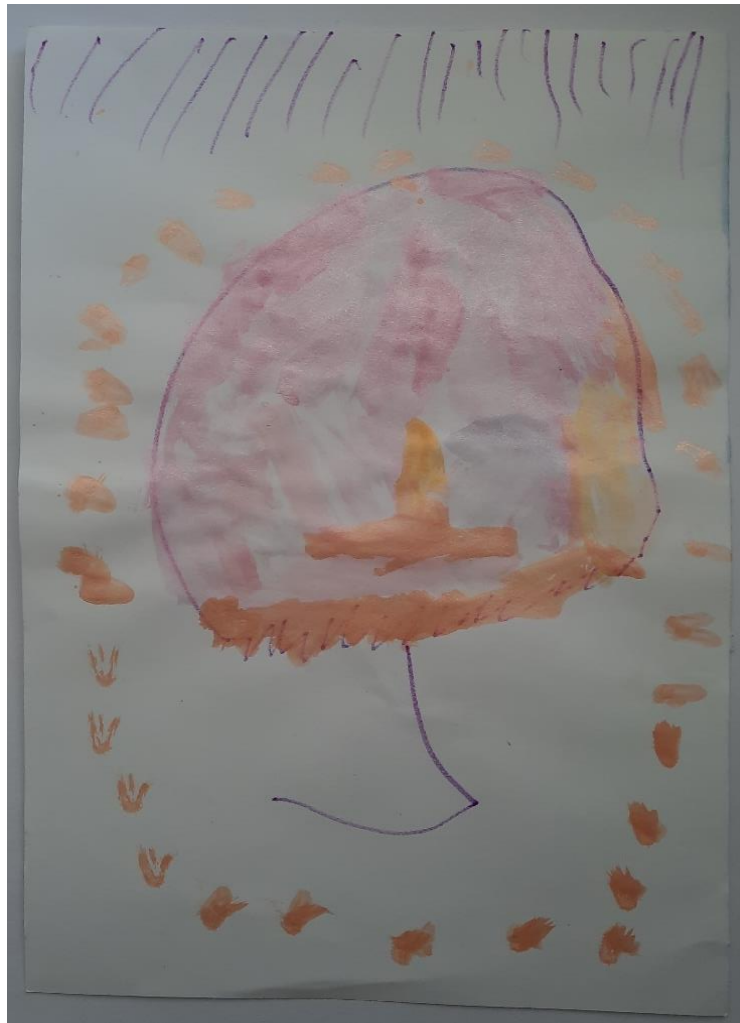
Na ovom dječjem radu vidljiv je čest problem koji se javlja korištenjem tehnike akvarela – dječak je koristio preveliku količinu vode. Konturna linija nacrtana flomasterom razlila se u unutrašnjost plohe. Kišobran je nacrtao pomoću ravnih i zaobljenih crta. U svome radu dječak koristi samo dvije boje – plavu i narančastu koje su međusobno u komplementarnom kontrastu. Dječak ostavlja velike bijele praznine na svome radu.

Crtež 7. Dječak, 5,2 g., „Kišobran“, flomaster-akvarel

Dječak svoj kišobran crta tankom polukružnom linijom čije krajeve spaja debelom valovitom linijom. Unutrašnjost plohe ispunjava šarenim točkicama raznih boja i veličina koje niže jednu do druge bez da se dodiruju. U svome likovnom izričaju koristi sve boje sunčevog spektra. Kišu prikazuje ritmičkim nizanjem otiska kista na podlozi u kružnoj kompoziciji. Svi elementi na radu međusobno su usklađeni.

Crtež 8. Djevojčica, 4,3 g., „Kišobran“, flomaster-akvarel

Ovaj dječji rad zrači toplinom i djeluje osjećajno. Djevojčica je kišobran nacrtala neprekinutom konturnom linijom na kojoj kasnije akvarelom naglašava neke dijelove. Kišu crta flomasterom u gornjem dijelu papira s ujednačenim potezima, crtama približno iste duljine. U donjem dijelu papira kišu prikazuje otiscima kista na podlozi. Ponovo se, kao i u prethodno opisanom crtežu, pojavljuje kiša koja kruži. Dječji rad je uravnotežen i jedinstven.

Crtež 9. Djevojčica, 4,4 g., „Kišobran“, flomaster-akvarel

Ovaj rad je vrlo energičan. Djevojčica koristi sve boje sunčevog spektra. Tankom konturnom linijom crta svoj kišobran. Plohu popunjava akvarelom raznih boja koje razlijevaju. Točke koje simboliziraju kapljice kiše slaže u pravilne redove na vrhu papira. Također, kišu prikazuje i pomoću akvarela u obliku velikih mrlja u donjem dijelu papira čime postiže dinamičnost rada.

6. ZAKLJUČAK

Stvaralaštvo je sposobnost i potencijal koje posjeduje svako dijete, a ovisi i razvija se u odnosu na uvjete koje djetetu nudimo (Balić-Šimrak, 2010.). Bitnu ulogu u razvoju i poticanju likovnog stvaralaštva ima upravo odgojitelj koji osmišljava i provodi likovne aktivnosti u predškolskoj ustanovi. Njegova je zadaća osigurati materijale i sredstva za rad koji su u skladu s dječjim trenutnim potrebama, interesom te idejama. Vrlo je važno djeci osigurati slobodu izražavanja te slobodni odabir likovnih tehnika, tema i motiva kroz koje mogu izraziti svoje želje, interese, potrebe i osjećaje. Kako bi se što bolje provela likovna aktivnost, odgojitelj mora poznavati sve likovne tehnike i materijale i njihove mogućnosti kako bi odabrao tehniku primjerenu dobi djece, njihovim mogućnostima i motivaciji.

Najčešće korištene likovne tehnike u predškolskim ustanovama su: crtačke – olovka, kreda, ugljen, flomasteri i tuš drvce; slikarske – pastel, akvarel, tempera, gvaš, kolaž, grataž, mozaik; grafičke – pečatni tisak, karton-tisak, zrcalni tisak, suha igla; kiparske – glina, glinamol, plastelin, gips, žica, aluminijska folija, papir plastika, kaširana papir plastika te rad s raznim materijalima. Osim navedenih, djeci treba nuditi i nove, nekonvencionalne tehnike poput onih kombiniranih kako bi djeca proširila svoje znanje i upoznavala nove mogućnosti koje im pružaju kombinacije raznih tehnika.

U provedenoj aktivnosti djeca najprije crtački ostvaruju polje koje kasnije popunjavaju likovnom tehnikom akvarela, međutim izlaze i van konturne crte. Iz toga je vidljiva potreba i želja djece da istražuju likovne tehnike i da im takva igra prčinjava zadovoljstvo. Tijekom likovne aktivnosti uočeno je da su djeca bila motivirana te su sa zadovoljstvom pristupila radu.

Likovne tehnike su poticajno sredstvo koje utječe na cjelovit rast i razvoj predškolskog djeteta. Njihovom uporabom razvijamo osobnost i samopouzdanje djeteta uz pravilno vođenje i nadzor.

7. LITERATURA

1. Balić-Šimrak, A. (2010.) *Predškolsko dijete i likovna umjetnost*. Časopis: *Dijete, vrtić i obitelj*, 16-17 (52-63) Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124737> [Pristupljeno: 11. svibnja, 2021.]
2. Došen-Dobud, A. (2016.) *Dijete-istraživač i stvaralac: igra, istraživanje i stvaranje djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alinea
3. Grgurić, N., Jakubin, M. (1996.) *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje: metodički priručnik*. Zagreb: Educa
4. Herceg, L., Karlavaris, B., Rončević, A. (2010.) *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa
5. Jakubin, M. (1999.) *Likovni jezik i likovne tehnike: temeljni pojmovi*. Zagreb: Educa
6. Kučina, V., Tanay, E. R.(1995.) *Tehnike likovnog izražavanja od olovke do kompjutora*. Zagreb: Naklada Lakej
7. Slunjski, E. (2013.) *Kako djetetu pomoći da...(p)ostane kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti*. Zagreb: Element
8. Šparavec, J. (2018.) *Drvo ili mjesec, Likovni odgoj za najmlađe*. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.

POPIS SLIKA I PRILOGA:

Slika 1. Dimitrije Popović: *Raspeće*, 1985. olovka (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 148)

Slika 2. Peter Paul Rubens: *Glava djevojke*, I. polovina XVII. st crna i crvena kreda (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 149)

Slika 3. Studentski rad, tonska modelacija, ugljen (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 150)

Slika 4. Mladen Veža: *Ilustracija uz pjesmu*, 1977. kemijska olovka (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 153)

Slika 5. *Rajska ptica*, flomasteri u boji (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 154)

Slika 6. Vincent Van Gogh: *Čempresi u zvjezdanoj noći*, tuš-trska (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 159)

Slika 7. Vladimir Kuharić: *Motiv iz Pribića*, pastel (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 167)

Slika 8. Danijel Žabčić: *Vjetrenjača*, akvarel (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 169)

Slika 9. *Hladno jutro u mom zavičaju*, gvaš (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 171)

Slika 10. Josip Restek: *Mali svijet*, jajna tempera na drvetu (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 172)

Slika 11. Ferdo Kovačević: *Mlin na potoku*, ulje na platnu (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 174)

Slika 12. Marijan Jakubin: *Sv. Ana poučava Mariju*, kazeinska freska (al secco) (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 177)

Slika 13. Marc Chagall: *Odisejeva poruka (detalj)*, mozaik (Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 177)

Slika 14. Studentski rad, batik na papiru (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 186)

Slika 15. Anka Krizmanić: *Bačvice u Splitu*, drvorez u boji (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 191)

Slika 16. *Papagaj*, linorez (14 g.) (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 192)

Slika 17. *Ptica*, kartonski tisak (11 g.) (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 194)

Slika 18. Ivica Šiško: *Rajski vrt*, mezzotinta u boji otisnuta s dvije ploče (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 196)

Slika 19. Dubravka Babić: *Hommage a Jesenjin* (detalj), suha igla (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 197)

Slika 20. Antun Mateš: *Maksimir*, akvatinta (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 200)

Slika 1. Josip Restek: *Pejzaž s oblacima*, litografija u boji (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 203)

Slika 22. Krešimir Kargačin: *U polju*, monotipija (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 204)

Slika 23. Studentski rad, *Morska spužva*, glina (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 211)

Slika 24. Frano Kršinić: *Molitva*, mramor (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 220)

Slika 25. Ivan Lesiak: *Djetinjstvo*, limeni reljef (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 222)

Slika 26. Studentski rad, *Šibenska katedrala*, papir-plastika (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str 228)

Slika 27. Dječak, 6 g., *Katedrala Duomo u Milanu* (izvor: Projekt „Put oko svijeta“, autorica i mentorica: Breza Žižović, pred.)

Slika 28. Djevojčica, 5,3 g., *Rimski koloseum*, ugljen (izvor: Projekt „Put oko svijeta“, autorica i mentorica: Breza Žižović, pred.)

Slika 29. Dječak, 6,3 g., *Arhitektura Hundertwassera*, flomaster (izvor: Projekt „Put oko svijeta“, autorica i mentorica: Breza Žižović, pred.)

Slika 30. Djevojčica, 6,11 g., *Eiffelov toranj*, tuš i štapić (izvor: Projekt „Put oko svijeta“, autorica i mentorica: Breza Žižović, pred.)

Slika 31. Dječji rad, 3 godine, Igra tušem na mokroj podlozi (izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str 70)

Slika 32. Dječji rad, 4 g., *Raznobojni krugovi*, uljane pastele (izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str 87)

Slika 33. Dječji rad, 7 g., Slikanje vodenim bojama, mokro na mokro (izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str 78)

Slika 34. Dječji rad, 8 g., *Stvaranje sunca i mjeseca*, gvaš (izvor: Grgurić, N., Jakubin, M. (1996.) Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje, str 115)

Slika 35. Dječji rad, 6 godina, Kolaž (izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str 84)

Slika 36. Dječak, 6,7 g., *Gaudijev gušter*, mozaik (izvor: Projekt „Put oko svijeta“, autorica i mentorica: Breza Žižović, pred.)

Slika 37. Dječji rad, 3 g. Kombinirana tehnika – pastele koje se miješaju s vodom i ugljen (izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str 93)

Slika 38. Dječji rad, 4 g. Kombinirana tehnika krede u boji i srebrnih markera, na slikarskom platnu (izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str 95)

Slika 39. Dječji rad, 4 g., Pečatni tisak (izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str 98)

Slika 40. Dječji rad, 2 g., Monotipija na podlozi u boji (izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str 100)

Slika 41. Dječji rad, 6 g., *Pisanice*, Visoki tisak (izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str 101)

Slika 42. Djevojčica, 6 g., *Iglu*, karton-tisak (izvor: Projekt „Put oko svijeta“, autorica i mentorica: Breza Žižović, pred.)

Slika 43. Dječji rad, 4 g., Reljef u foliji (izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str 102)

Slika 44. Dječji rad, 6 g., glina (izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str 106)

Slika 45. Dječak, 5,4 g., *Rak*, glinamol (izvor: Projekt „Put oko svijeta“, autorica i mentorica: Breza Žižović, pred.)

Slika 46. Djevojčica, 5,6 g., *Kajman*, plastelin (izvor: Projekt „Put oko svijeta“, autorica i mentorica: Breza Žižović, pred.)

Slika 47. Dječji rad, g., *Pas i lopta*, aluminijska folija (izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str 111)

Slika 48. Dječji rad, 7 g., *Školjka*, papir-plastika (izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str 110)

Slika 49. Dječak, 7 g., *Robot*, razni otpaci (izvor: Stručna praksa, Lea Kos)

Crtež 1. Djevojčica, 4,1 g., „*Kišobran*“, flomaster-akvarel (izvor: osobna arhiva, Lea Kos)

Crtež 2. Dječak, 3,6 g., „*Kišobran*“, flomaster-akvarel (izvor: osobna arhiva, Lea Kos)

Crtež 3. Dječak, 3,7 g., „*Kišobran*“, flomaster-akvarel (izvor: osobna arhiva, Lea Kos)

Crtež 4. Djevojčica, 4,5 g., „*Kišobran*“, flomaster-akvarel (izvor: osobna arhiva, Lea Kos)

Crtež 5. Dječak, 4 g., „*Kišobran*“, flomaster-akvarel (izvor: osobna arhiva, Lea Kos)

Crtež 6. Dječak, 5 g., „*Kišobran*“, flomaster-akvarel (izvor: osobna arhiva, Lea Kos)

Crtež 7. Dječak, 5,2 g., „*Kišobran*“, flomaster-akvarel (izvor: osobna arhiva, Lea Kos)

Crtež 8. Djevojčica, 4,3 g., „*Kišobran*“, flomaster-akvarel (izvor: osobna arhiva, Lea Kos)

Crtež 9. Djevojčica, 4,4 g., „*Kišobran*“, flomaster-akvarel (izvor: osobna arhiva, Lea Kos)

SAŽETAK

Dječje likovno stvaralaštvo bitno je za cjelovit razvoj djeteta. Vrlo je važno djeci nuditi različite materijale i likovne tehnike kako bi usavršavalo svoje znanje i razvijalo kreativnost. Prilikom stvaranja poseban naglasak stavlja se na slobodu izražavanja, ne smije se nametati vlastito mišljenje i viđenje stvarnosti. Kako bismo uspješno održali likovnu aktivnost potrebno je poznavati sve materijale i načine kojima se umjetnici koriste za svoj rad, odnosno likovne tehnike. Likovne tehnike dijele se na tehnike plošnog oblikovanja (crtačke, slikarske i grafičke tehnike) i tehnike prostorno-plastičnog oblikovanja (kiparske). S obzirom na to da nisu sve likovne tehnike primjerene djeci u predškolskoj ustanovi, u ovome radu naglasak je stavljen na tehnike primjerene dječjoj dobi i mogućnostima uz primjere dječjih radova.

Ključne riječi: likovno stvaralaštvo, dječje stvaralaštvo, dijete, likovne tehnike, predškolska ustanova

SUMMARY

Children's artistic expression is essential for the overall development of the child. It is very important to offer children different materials and art techniques in order to improve their knowledge and develop creativity. When creating, special emphasis is placed on freedom of expression, one must not impose one's own opinion and view of reality. In order to successfully maintain an art activity, it is necessary to know all the materials and ways in which artists use their work, art techniques. Art techniques are divided into surface design techniques (drawing, painting and graphic techniques) and spatial-plastic design techniques (sculptural). Since not all art techniques are suitable for children in preschool, in this paper the emphasis is placed on appropriate techniques for children and opportunities with examples of children's works.

Keywords: child, art, visual art, preschool, art techniques, artistic expression